

EEN BED WAS MEER WAARD DAN EEN GEWEER OF PISTOOL

Een 'Acte van Inventaris' uit 1908

INLEIDING

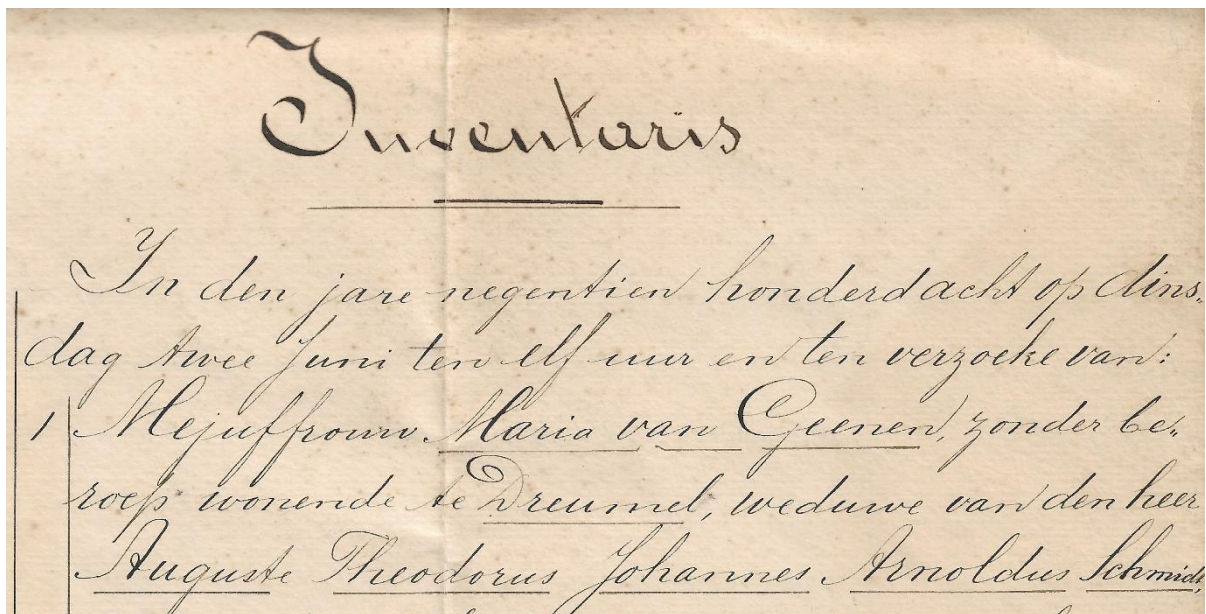

A.TH.J.A. SCHMIDT

Als vrijwilliger op Stoomgemaal De Tuut werd ik tijdens een stoomweekend benaderd door Hans Zondag uit Dreumel, die een bijzonder document aan mij liet zien. Het was een zogenaamde 'Acte van Inventaris' waarin de inboedel van zijn overleden overgrootvader Auguste Theodorus Johannes Arnoldus Schmidt was opgetekend. Hij wist niet goed wat hij ermee moest en hij hoopte/veronderstelde dat ik er misschien belangstelling voor zou hebben, omdat het een stukje geschiedenis uit het Land van Maas en Waal betreft. Toen al was ik bezig met het verzamelen van oude verhalen uit deze streek en eigenlijk ben ik daar nog steeds naar op zoek. Maar dan met name over de geschiedenis van de acht stoomgemalen die het Land van Maas en Waal gedurende zoveel jaren droog hebben weten te houden (zie mijn website www.stoomgemalenmaasenwaal.nl).

Om kort te gaan, deze 'Acte van Inventaris' kwam in een la terecht waarnaar - door

verschillende omstandigheden waaronder een verhuizing - gedurende enkele jaren niet meer werd omgekeken. Tot voor kort. En hoewel deze akte niet direct te maken heeft met een stoomgemaal of waterhuishouding, leek het mij een goed idee om er serieus aandacht aan te besteden, omdat het een tijdsbeeld schetst. Daarbij, het betreft de nalatenschap van een machinist op een stoomgemaal en dat komt toch een beetje in mijn straatje, ook al is het een zijpad. Maar hieraan mag volgens mij niet voorbij worden gegaan, omdat het een aardig inkijkje geeft in de tijd van toen.

ACTE VAN INVENTARIS

STOOMGEMAAL DREUMEL

Deze akte werd op 2 juni 1908 opgemaakt door notaris Nicolaas Franciskus van der Heijden uit Maasbommel. Het document bestaat uit elf vellen papier met daarop een beschrijving van de nalatenschap van machinist Auguste Theodorus Johannes Arnoldus Schmidt, die op 10 december 1907 op 64-jarige leeftijd overleed. Deze machinist werkte op het stoomgemaal van dorpspolder Dreumel, het oudste stoomgemaal in het Land van Maas en Waal. Hij had het vak geleerd van zijn vader Christian Friedrich Diederich Schmidt en hij was hem in 1870 opgevolgd. Hij was een kundig man, gezien het feit dat hij complete stoominstallaties voor de verkoop maakte met stoomketel en een stoommachine waarmee kleine apparatuur kon worden aangedreven. Dat zal hem zeker enige bekendheid hebben gegeven, wat moge blijken uit het feit dat hij door de Maatschappij tot

Nut van 't Algemeen met een grote groep werklieden in 1878 werd uitgezonden naar de wereldtentoonstelling in Parijs. En dat zegt toch wel iets.

A.Th.J.A. Schmidt was getrouwd met Maria van Geenen en zij hadden samen zes nog in leven zijnde kinderen toen hij overleed. Maria was door het overlijden van haar man *“in privé als moeder voogdesse over hare vier nog minderjarige kinderen genaamd Andreas Emile Schmidt, Christiaan Adriaan Schmidt, Julia Adela Schmidt en Wilhelm Hendrik Schmidt.”* Het gezin woonde in de machinistenwoning naast het stoomgemaal. Er waren twee meerderjarige kinderen, genaamd Antoinetta Wilhelmina Schmidt en August Johannes Schmidt. Deze August Johannes volgde zijn vader na diens overlijden op en werd zo de derde machinist op rij met dezelfde familienaam.

Na het overlijden van machinist A.Th.J.A. Schmidt in 1907 werd ene Auguste Falise door *“de heer Rechter van het Kanton Druten”* gevestigd in het Ambtshuis te Druten tot toeziend voogd benoemd van de vier minderjarige kinderen.

“De beëdiging vond plaats op den vier en twintigsten Januari dezes jaars,(1908) krachtens onderhandsche volmacht welke, na alvorens door den lasthebber in bijzijn der getuigen en mij Notaris voor echt te zijn erkend en ten blijken daarvoor door allen geteekend aan deze acte is vastgehecht”.

De moeder van de voogd was ook een Schmidt. Zij was een dochter van de eerste machinist Christian Fiedrich Diederich Schmidt en dus een zuster van de overledene. Haar zoon Auguste Falise was volgens de akte leraar te Wageningen en hij is later ook bekend geworden als ontwerper van verschillende monumenten en standbeelden, waaronder het Heilig Hartbeeld in Dreumel uit 1926.

Bij het opmaken van de ‘acte van inventaris’ was

H. BARBARAKERK TE DREUMEL

Auguste Falise trouwens zelf niet aanwezig. Hij had de volwassen zoon van de overleden machinist, genaamd August Johannes Schmidt, gemachtigd zijn plaats in te nemen.

AUGUSTE FALISE

MACHTIGING

“De ondergeteekende Auguste Falise Leraar te Wageningen als toeziend voogd over de vier minderjarige kinderen, genaamd Julia Adela Schmidt, Andreas Emile Schmidt, Christiaan Adriaan Schmidt en Wilhelm Hendrik Schmidt, geboren uit het huwelijk der echtelieden Auguste Theodorus Johannes Schmidt en Maria van Geenen.

Machtigt bij deze August Johannes Schmidt Machinist wonende te Dreumel om hun te vertegenwoordigen bij en namens hem mede te werken tot de vereffening der algeheele gemeenschap van goederen bestaan hebbende tusschen genoemde echtelieden Auguste Theodorus Johannes Schmidt in leven machinist te Dreumel en Maria van Geenen zonder beroep te Dreumel woonachtig, zoomede der nalatenschap van eerstgenoemde die den 10

December 1907 te Dreumel is overleden, de acte van inventaris te doen opmaken, de schatters ter waardering dier goederen te benoemen, de acte van verdeling te doen opmaken, in één woord, al datgeen te doen en verrichten, wat hem noodig of geraden zal blijken, alles met belofte van goedkeuring, bekrachtiging schadeloosstelling, vrijwaring, alsmede met de macht van substitutie". (De macht van substitutie betekent dat je als gevolmachtigde iemand anders een volmacht kunt geven/plaatsvervangend.)

Auguste Falise machtigt dus de zoon van de overleden machinist om "mede te werken tot de vereffening der algeheele gemeenschap van goederen", m.a.w. August Johannes Schmidt moet het verder maar regelen!

Geteekend:
Auguste Falise
Voor echt erkend.
A. J. Schmidt C. Gerlag H. van Os
N. F. van der Heijden Notaris.
Geregistreerd te Druten des juni 1908 acht deel

39. folio 113. verso van 6. een blad geestrent.
voor. Ontvangen voor recht een gulden twintig cent.
De Ontvanger
Geteekend v.d. Leeden.
Voor afschrift
A. van der Leeden
notaris

NOTARIS N.F. VAN DER HEIJDEN
TE MAASBOMMEL

De Ontvanger, geteekend v.d. Leeden. Deze A. van der Leeden was ontvanger der registratie en domeinen te Druten en volgens de Staats Courant werd hij op 22 juni 1908 benoemd tot Kantonrechter-plaatsvervanger in het kanton Druten.

Deze machtiging werd op 23 april 1908 opgetekend te Wageningen en aangehecht aan de akte. Daar staat vermeld dat "Nicolaas Franciskus van der Heijden, Notaris te Maasbommel in tegenwoordigheid van Gradus Gerlag, stoker te Dreumel en Hendrikus van Os, koetsier te Maasbommel woonachtig van al hetgeen behoort tot de algeheele gemeenschap van, als getuigen, zal worden overgegaan tot de getrouwe en nauwkeurige beschrijving van goederen bestaan hebbende tusschen de eerste rekwirante en haar op de tienden December negentien honderd zeven ten haren woonhuize overleden echtgenoot voornoemd als tot diens nalatenschap waartoe diens ab intestato overlijden de tweede en derde rekwirant met de

genoemde minderjarigen als kinderen de enige gerechtigden zijn ieder voor een gelijk een zesde gedeelte”, waarover verderop meer.

De echtelieden waren op 2 april 1879 te Dreumel in *“algeheele gemeenschap van goederen”* getrouwd en ze hadden op het moment van overlijden géén testament. In notariestaal heet dit *“ab intestato”*. Bij overlijden worden de eigendommen van de overledene verdeeld volgens het Nederlands erfrecht. In deze situatie was Maria, *“voogdesse”* over haar vier minderjarige kinderen, de eerste *“rekwirante”* (persoon die iets eist of reclameert). De meerderjarige dochter en zoon waren de tweede en derde *“rekwirante”*.

Het verdelen van de nalatenschap riep bij mij aanvankelijk enige vragen op, omdat het erop lijkt dat de vrouw van de machinist niets zal erven. Alleen de zes kinderen zouden elk een zesde deel krijgen. Ik informeerde hiernaar bij een plaatselijke notaris, mr. P.M.M. Bisschop, die mij doorverwees naar de Radboud Universiteit Nijmegen. Daar was hoogleraar notarieel recht, Sebastiaan Roes, zo vriendelijk mij opheldering te geven (zie zijn uitleg aan het einde van dit verhaal).

Wetgeving in die tijd was nog grotendeels gebaseerd op de Code civil des Français uit 1804, ook wel Code Napoléon genaamd. In 1838 werd het burgerlijk wetboek onder Koning Willem 1 aangepast en dat gold tot 1923. Maar dit terzijde.

Er werd een ‘acte van inventaris’ opgemaakt waarin de *“Roerende Lichamelijke goederen en de Onroerende goederen”* werden beschreven, alsmede de vorderingen en de uitstaande schulden die nog betaald moesten worden.

“Geschiedende deze beschrijving ten woonhuize der rekwiranten, alwaar de erflater is overleden, onder aanwijzingen opgave der eerste rekwirante welke zij beloofd en aangenomen heeft, getrouw en naar waarheid te zullen doen, terwijl de waardering der roerende lichamelijke goederen zal plaats hebben door den heer Albert van den Bos Janzoon, landbouwer te Dreumel als deskundige daartoe door partijen benoemd en als zodanig beëdigd door den heer rechter van het kanton Druten den achtsten Februari dezes jaars”. Alsnu tot bedoelde beschrijving overgaande blijkt er onder opgave van de eerste rekwirante aanwezig te zijn”.

De vrouw van de machinist laat dus zien welke roerende goederen er in haar huis zoal aanwezig zijn. Daartoe maakt men een ronde door de woning, over het erf en *“in het zoogenaamd Polderhuis”*. Al doende worden de goederen beschreven en wordt er een waarde aan toegekend door de beëdigde deskundige, genaamd Albert van den Bos Janzoon. In de akte

MARIA VAN GEENEN

wordt gesproken over het Kantoor, de Opkamer, de Gang, de Polderkamer, de Slaapkamer, de Zolder, de Kelder, de Kamer voorheen Smederij, de Schuur, het Erf, en het *“Zoogenaamd”* Polderhuis. |

Door deze opsomming van alle aanwezige goederen in het pand krijgen we een indruk van hoe een inboedel rond 1908 eruit kon zien. Het beroep van machinist van een stoomgemaal genoot destijds enig aanzien, maar werd niet uitzonderlijk goed betaald. De machinist was in dienst van de dorpspolder en hij moest ervoor zorgen dat het gemaal in goede conditie bleef voor het geval er bij hoogwater in de polder gepompt moest worden. Ook de stokers waren meestal bij de polder in dienst en zij werden - indien nodig - opgeroepen om de ketels op te stoken. Bij de

meeste stoomgemalen hoorde ook een machinistenwoning met een flink stuk grond voor kleinvee en een moestuin. Dikwijls was er in het huis een speciale vergaderkamer voor het bestuur van de betreffende dorpspolder. Rond 1900 waren er in het Polderdistrict Maas en Waal zestien dorpspolders.

MACHINISTENWONING TE DREUMEL VÓÓR 1926

In het huis van de overleden machinist A.Th.J.A. Schmidt was een zogenaamd **Kantoor** “met een hangkast waarde 15,-”. Voorts waren er een tafel, stoelen, schilderijen en boeken. Tenslotte “een kachel met toebehooren voor 5 gulden”.

In de **Opkamer** stond “een houten ledikant met kapokken bed met toebehooren” met een geschatte waarde van 28 gulden.

In de **Gang** bevonden zich “een staande klok van 12 gulden, een thermometer en een kapstok”.

De volgende ruimte die in de akte wordt genoemd is de **Polderkamer**. Gezien de inrichting lijkt het op de ‘mooie kamer’ van een gezin voor belangrijke visite. Er waren “een piano gewaardeerd op 10 gulden, een bloemenstandaard, een reguleurklok, een spiegel, een hanglamp, een frenant kastje, schilderijen, vloer en tafelkleed en een kastje met daaropstaande pronk”.

Aangezien ik de betekenis van het woord “frenant kastje” niet kende, vroeg ik het aan een antiquair en deze vermoedde dat het woord verkeerd was geschreven. Een penant kastje is een klein model salonmeubel en wordt ook wel dienstboden- of meidenkastje genoemd.

In de **Slaapkamer** waren aanwezig “een naaimachine, een boekenrek en zes stoelen met een fauteuil” gewaardeerd op 26 gulden. Er waren ook “twee kapokken bedden en een veerenbed allen met toebehooren gewaardeerd op 62 gulden”. Tevens “een geweer en een revolver” met een gezamenlijke waarde van 5 gulden.

In de **Kelder** was een voorraad “aardappelen en potten met ingemaakte goederen”, gewaardeerd op 15 gulden.

Dan de **Keuken**. Naar de goederen te oordelen was deze ruimte het dagelijks verblijf van de grote familie. Er waren een *“grote en kleine tafel met stoelen en een hanglamp, een fornuis met toebehooren en de nodige potten, pannen, glas en aardewerk met etenskast”*. Tevens een *“spiegel, schilderijen, een wekker en een houten trap”*. Ook een koffiemolen ontbrak niet.

De **Zolder** deed kennelijk ook dienst als slaapvertrek. Twee *“ijzeren ledikanten met veerenbed met toebehooren gewaardeeerd op 24 gulden, een ladentafel, een lessenaar, een kist, een partij linnengoed en een waterpas instrument”*. Verder waren er een *“gemakstoel”* (poststoel) *en een voorraad vlees op 14 gulden* in dezelfde ruimte opslagen.

Dan was er nog een kamer die voorheen **Smederij** werd genoemd. Er waren een *“kachel met toebehooren, een tafel en een hanglamp”*.

Bij alle acht stoomgemalen in het Land van Maas en Waal hoorde ook een werkplaats/smederij, alsmede gereedschap waarmee kleine reparaties verricht konden worden. Dit alles werd meestal meegeleverd door het bedrijf dat de stoominstallatie opstelde.

Op het terrein stond een **Schuur** waar *“drie geiten, twee varkens en 18 kippen”* werden gehouden. Er stond een *“een fornuispot”* en verder bevatte de ruimte *“tonnen en tobbes en gereedschap”*.

Op het **Erf** lag een hoop mest met een waarde van 10 gulden en er waren *“twee honden”*.

Naast de woning stond het *“zoogenaamd”* **Polderhuis**. Waarschijnlijk was dat het gebouw met de eigenlijke stoominstallatie en nog een extra ruimte. Ook daar stond een kachel en er was *“smidsgereedschap”* aanwezig, alsmede een kleine draaibank en een miniatuur stoommachine, waarschijnlijk door machinist A.Th.J.A. Schmidt zelf vervaardigd, gezien een advertentie in de krant. Ook stonden er nog *“vier rijwielen”* gewaardeeerd op 75 gulden en er waren *“twee rijwiellantaarns en twee muilkorven”*.

Verder worden er 11 *“peppelboomen en tien fruitboomen”* genoemd die samen 105 gulden waard waren. Voorts *“Gordijnen en Jaloezien”* uit alle vertrekken met een waarde van 26 gulden. De *“lijfskleederen van den erflater”* en de *“lijfskleederen”* van de eerste rekwirante (de vrouw van de overleden machinist)

worden gewaardeeerd op 40 gulden. Tenslotte zijn er nog een *“zilveren horologie van de erflater”* en een *“gouden broche met dito oorbellen”* die een waarde krijgen toegekend van 14 gulden.

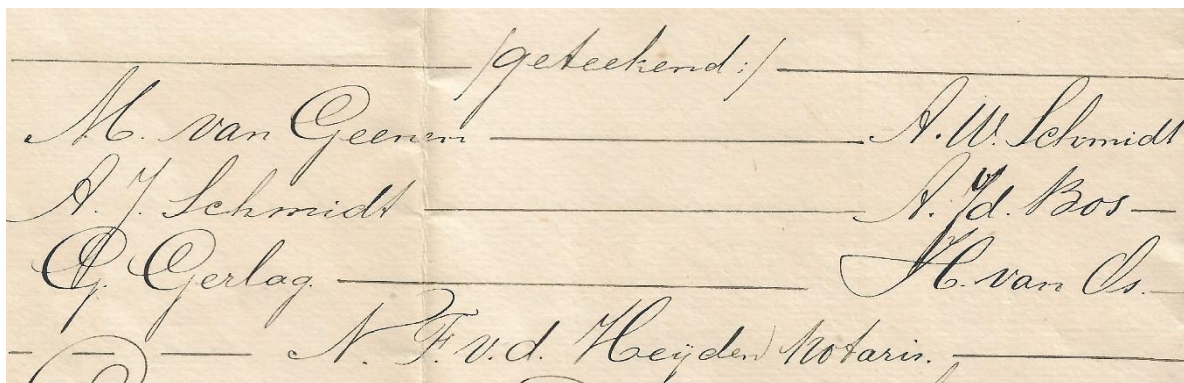
STOOMMACHIEN-TJE.

Voor slechts 250 Gulden wordt TE KOOP aangeboden een fijn bewerkt verticaal Hoog-druk-Stoommachiëntje, met voor- en achteruitbeweging, reguleur, voedings-pomp, enz., diameter vliegwiel 0.50 m., lengte zuigerslag 0.12 m. diameter, stoomcilinder 0.06 m., alsmede een bijbehorende Kessel, lengte 0.80 m., diameter 0.25 m., voorzien van doorn, schoorsteen, 2 proefkranen, een hefboom, veiligheid- en alarmfluit, berekend op een effectieven druk van 3 1/2 atmosfeeren, bij A. T. J. A. SCHMIDT, te Dreumet bij Tiel. (4714)

Alle aanwezige goederen zijn samen 752 gulden waard. “De rekwirante rendante (persoon die iets eist of reclameert en goederen beheert) verklaarde vervolgens dat er geen contanten, noch onroerende goederen of in schulden zijn”. Bij een boedelbeschrijving wordt met ‘in schuld’ bedoeld al hetgeen wat ten voordele van de boedel komt, in tegenstelling tot ‘uit schuld’: al hetgeen dat ten laste komt van de boedel.

Bij “Manufacturier Levi de Winter” te ’s - Hertogenbosch stond een schuld van 57 gulden en “De schoenmaker Guine” in Tiel had nog 9 gulden tegoed. De “Modiste Mejuffrouw Spierings” kreeg nog 4 gulden en “Slager Wouter de Jager” 9 gulden. Ook was er nog een “ijzerhandelaar Jonkers en ten Hove” in Tiel die materiaal had geleverd voor 3 gulden. Tenslotte had “bakker Frans van Welie in Dreumel” nog 82 gulden tegoed, waarmee het totaalbedrag aan schulden op 164 gulden neerkwam. Vervolgens wordt in de akte vermeld:

“Niets meer bedacht of opgegeven kunnende worden van hetgeen tot deze gemeenschap en nalatenschap behoort zoo heeft de rekwirante rendante in handen van mij Notaris den eed afgelegd en daarmede bevestigd van niets te hebben verduisterd noch te weten of gezien te hebben dat er iets verduisterd is geworden van hetgeen in deze beschrijving had behooren te worden opgenomen en is al het beschrevene gelaten in het bezit en onder bewaring van de eerste rekwirante en rendante die zulks erkent en tevens aanneemt en zich verbindt om al het zelve weder te zullen verantwoorden of tevoorschijn brengen, wanneer en aan wien dit zal blijken te behooren. Waarna deze boedelbeschrijving is gesloten ten een uur. En onmiddellijk na gedane voorlezing hebben al de in deze verschenen personen en getuigen allen mij Notaris bekend met mij Notaris deze acte alhier ondertekend”.

The image shows a section of a handwritten document with several lines of signatures. At the top, the word 'geteekend:' is written in cursive. Below it, there are six lines of signatures, each followed by a horizontal line. The signatures are: M. van Geenen, A. W. Schmidt, A. J. Schmidt, A. G. Bos, G. Gerlag, H. van Es, and A. F. v. d. Heijden. The last signature is followed by the word 'Notaris.'.

“Geregistreed te Druten zes Juni 1900 acht. Deel 91 folio 2 recto vak 3 twee bladen geen renvooi” (kanttekening of nadere verklaring). “Ontvangen voor recht twee gulden veertig cent”.

AFHANDELING

De totale waardering van alle aanwezige goederen komt uit op 752 gulden. De schulden tezamen bedragen 164 gulden. Te verdelen valt $752 - 164 = 588$ gulden. De moeder erft de helft en dat is 294 gulden. De zes kinderen erven de andere helft en per kind is dat $1/6$ deel = 49 gulden.

Was de vader ná 1923 overleden, dan had de moeder ook nog een kindsdeel gekregen. Dan was de 294 gulden verdeeld in zeven delen en dat werd dan 42 gulden voor elke erfgenaam.

De akte betreft een boedelinventaris, een opgave van wat allemaal aanwezig was in het zogeheten sterfhuis. Het is echter geen verdelingsakte. Er was blijkbaar maar weinig te verdelen, dus de erfgenamen hebben dit vermoedelijk zelf gedaan, wat mocht en wat overigens nog steeds mag. Ieder kind had recht op goederen ter waarde van 49 gulden. Het kan zijn dat ieder kind inderdaad voor dat bedrag aan spullen heeft gekregen en heeft meegenomen. Ik kan mij echter ook voorstellen dat moeder alles onder zich heeft gehouden in overleg met de kinderen. Hier komen we nooit meer achter. (J.S.L.A.W.B. Roes)

DANK

- Ik ben veel dank verschuldigd aan Hans Zondag voor het origineel van deze ‘Acte van Inventaris’ alsmede enkele foto’s die ik mocht gebruiken, waardoor ik dit artikel kon schrijven en illustreren.
- Verder wil ik Ben van Dijk, Jos van Koolwijk en Dina van de Heuvel bedanken voor hun aanvullende informatie.
- Een bijzonder woord van dank aan notaris P.M.M. Bisschop die mij doorverwees naar prof. mr. drs. J.S.L.A.W.B. Roes voor zijn toelichting bij dit artikel.
- Tenslotte dank aan mijn echtgenote voor haar correctiewerk en tekstuele aanpassingen.

Henk Buiteman

Druten, maart 2023

N.B. Deze akte is in haar geheel te lezen op mijn website. Daarbij moet worden aangetekend dat de volgorde van enkele stukken tekst daarin afwijken van wat ik hier heb geschreven. Ik heb me deze vrijheid gepermitteerd met als doel een mijns inziens prettiger leesbaarheid (H.B.)